

Dr. Hetényi István

Miért, hogyan, mennyit?

Adókönyv

Budapest, 2000

Tartalom

Előszó

Miért kell adózni?

*Közteherviselés
Az egyenlőség
Az igazságosság
Társadalmi biztonság
Közös kockázatvállalás
Fejlesztési feladatok
Társadalmi jövedelmek
A közösségi kiadások Magyarországon*

Nincs ingyen vacsora

*Az adó: a szükségletek közösségi kielégítésének fedezete,
illetve a szolidaritás eszköze*

Nálunk miért ilyen sok az adó?

Más országban bezzeg...

Mennyi adót fizetünk?

Adórendszer

Csökkenhet-e az adóteher

Miért változnak gyakran az adószabályok?

Miért éppen én fizessek?

*Szolgáltatási elv. Adók vagy díjak?
Képesség szerinti adózás*

Állam és polgár bizalmi viszonya

*Az adózás rendje
Nem az APEH alkotja az adótörvényeket*

Az APEH jogai és kötelességei

Az a bizonyos SZJA

Mi a jövedelem?

Személyi kedvezmények és gazdasági ösztönzők

És mennyit fizetnek a vállalkozók?

Az adózó és az APEH szerepe

Mit kell tenni a bérből élőknek?

Mi történik a bevallással az APEH-nél

A fogyasztás adói

Az általános forgalmi adó

Méltányos-e az ÁFA?

Miért van szükség külön jövedéki adókra?

A társadalmi biztonság ára: a társadalombiztosítási befizetések

Add meg a császárnak, ami császáré

Függelék

[Az Adózók Kartája](#)

[Aki többet szeretne tudni...](#)

[Az adóhivatalok címe, telefonszáma](#)

Előszó

Tisztelt Olvasó!

Hazánkban az adózással kapcsolatos ismeretek a társadalmi fejlődés okán meglehetősen hézagosak. A rendszerváltást megelőzően ugyanis a lakosság általában nem adózott, helyette ezt a különböző munkáltatók tették meg.

Az 1988-as adóreform egy korszerű adórendszer bevezetésével ezt a helyzetet gyökeresen megváltoztatta. Ma minden állampolgár esetében elvileg fennáll az adókötelezettség lehetősége. Az adózás nem népszerű dolog. Nem is kell annak lennie. Azt azonban tudni kell, hogy egy társadalom adóbevételek nélkül nem működhet. Az utat, az iskolát, a kórházat csak közpénzekből lehet felépíteni. A közpénzek pedig a társadalom tagjai által befizetett közterhek. A társadalom tagjai nemcsak választópolgárok, hanem fenntartói is a társadalomnak.

Dr. Hetényi István nyugalmazott pénzügyminiszter, egyetemi tanár könyve, melyet most a tisztelt olvasó a kezében tart, nem adózási útmutató. A maga egyszerűségével és nagyszerűségével mutatja be az adózással kapcsolatos általános ismereteket. Ezek az ismeretek a harmadik évezred küszöbén nélkülözhetetlenek egy magát polgárnak valló magánszemélynek.

Ezért ajánlom szíves figyelmébe ezt a könyvecskét.

Budapest, 2000. október " "

dr. Vida Ildikó
APEH elnöke

Miért kell adózni?

Ha az ember meg akar ismerni valamit, leghelyesebb, ha először a legalapvetőbb kérdést teszi fel. Tehát egyáltalán, mi a csudának kell adózni? Utóvégre a piacról élünk, keressen mindenki annyit, amennyit képessége és tudása enged, és vegye meg mindenki azt, amire szüksége van. Első ránézésre ez nem is látszik butaságnak, ha azonban jobban utánanézőnk, kiderül, hogy rengeteg olyasmit is fogyasztunk, ami a piacon, még a tág értelemben vett piacon sem kapható. Ezek egy része személyre szól, közvetlenül vehetjük hasznát – ilyen a kórházi ápolás vagy a közvilágítás. Van azonban olyan szolgáltatás is, amit az ember általában észre sem vesz, legfeljebb akkor, ha hiányzik. Ilyen a közbiztonság, a honvédelem, a gyors és korrekt igazságszolgáltatás, a közegészségügy és még sok más.

Közteherviselés

Vannak tehát olyan szolgáltatások, amelyeket nem piaci adásvétellel szerzünk, kínálatukat többnyire nem is lehet egyéni, piaci vállalkozással megoldani. Összefoglaló néven ezeket közjavaknak nevezik, szemben a piacon megszerezhető és vállalkozók által nyújtott magánjavakkal.

Egy lépéssel most lépünk tovább. A történelem minden közössége bizonyos együttélési, társadalmi alapértékeket, szabályokat alkotott magának, és elvárja az államtól, hogy ezek érvényesítését segítse. Azt is elvárja, hogy az összefogással megsokszorozza az egyesek erejét. A modern társadalom vitathatatlan alapértéke például a társadalmi biztonság és a társadalmi egyenlőség. Ilyen a szabadság is, az ezt szolgáló politikai demokrácia és az egyéni cselekvési szabadság, például a vállalkozói szabadság is. Az természetes, hogy miközben e címszavakban nagy az egyetértés, a mértékekben és még inkább a megvalósítás módjában, eszközeiben nagy a véleménykülönbség és az egyes országok közti eltérés – ez a politikai közélet egyik legfontosabb tárgya. A jogok ugyanis kötelezettségekkel is járnak. Erkölcsi és anyagi kötelezettségekkel egyaránt. Az erkölcsi kötelezettségek egyike például az, hogy jogaimat ne gyakoroljam úgy, hogy másnak ezzel kárt okozok, mások jogait sértem. Az anyagi kötelezettségekről szólva: az állam szolgáltatásai más jószághoz hasonlóan pénzbe, gyakran igen sok pénzbe kerülnek, csak másképpen döntünk róluk és fizetünk értük, mint azokért a javakért, amelyeket közvetlenül vásárolunk magunknak. De – az angol

mondás szerint – „nincs ingyen vacsora”. Valakinek és valahogyan fizetnie kell.

Szóval: a jogok és kötelezettségek bizonyos egyensúlyban kell hogy legyenek. De hol ez az egyensúlyi helyzet?

A szabadság gondolatkörében maradva, nagyon különbözően vélekedhetünk arról, hogy milyen mértékű környezetszennyezés megengedhető egy társadalomban, ami nyilvánvalóan sérti mások szabadságát. Hasonlóképpen eltérőek a vélemények arról, hogy a társadalmi biztonság elősegítésének mi a legjobb módja. Milyen károk ellen és milyen mértékben kell közösségileg védekezni. A példák szaporíthatók. De itt nem csupán elvont óhajokról van szó.

Az egyenlőség

Mindenre kiterjedő, teljes egyenlőséget értelmes ember nem követel. A piacgazdaság egyik éltetője a verseny, a teljesítmény anyagi elismerése, ami viszont jóléti különbségekhez vezet. Két szempont érvényesítését mégis megköveteljük az államtól. Az első: a vagyoni, jövedelmi egyenlőtlenségek ne zárjanak ki senkit abból, hogy képességeit kifejllessze, hasznosítsa és a társadalom életében cselekvően részt vehessen. E cél elérésének legismertebb eszköze a tandíjmentes közoktatás, a szociálisan rászorultak számára az oktatás egyéni terheinek mérséklése (pl. ösztöndíj, tanulmányi segély). Ide tartozik a színház, a múzeum támogatása és még sok minden. Ez nem jótékonyági politika, hanem a köz, az egész nemzet érdeke. Segíti a társadalmi összetartozás érzését, a szociális békét. A másik szempont, hogy egy minimális megélhetési szint minden ember számára biztosított legyen. Éhen senki sem halhat egy modern államban.

Az igazságosság

Aki szorgalmas, tehetséges, keressen sokat, éljen jól. Aki keveset teljesít – keressen keveset. Csakhogy gyakran közbejön a szerencse vagy a balsors. Nem igazságos, hogy aki önhibáján kívül – betegség, külső gazdasági erők, természeti csapás – válik szegénnyé, az ennek minden következményét egyedül viselje. És nem igazságos az sem, hogy akit a vakvéletlen tesz gazdaggá, ennek minden hasznát egyedül élvezze. Sőt nyugodtan továbbmehetünk: jogos az az igény, hogy a gazdagok – bármilyen forrásból származzon is a gazdagságuk – nagyobb részt vállaljanak a közösség terheiből, mint a szegények. Ezért joggal elvárjuk a kormányzattól, hogy mérsékelje a piacon kialakuló jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségeket. Hogy mennyire és hogyan, az a politika állandó témája és az egyes társadalmi rétegek befolyásoló erejétől függ.

De minden modern államnak feladata, hogy jelentős összegeket fordítson az alacsony jövedelműek – vagy jövedelem nélküliek – segítésére.

Csakhogy az állam nem a társadalmon kívül álló valaki. Amikor azt várjuk, hogy a szegényeken, bajbajutottakon a kormányzat segítsen, akkor voltaképpen szolidaritásunkat fejezzük ki. Ez a szolidaritás nem korlátozódhat az együttérzésre. Anyagi hozzájárulásunkra is szükség van. Ez történhet adományokkal, jótékonysággal. De a tapasztalat azt mutatja, hogy ez sajnos vajmi kevés, szükség van kötelezésre is, amit adózással vállalunk. Mégpedig úgy, hogy a jobb helyzetben lévők aránylagosan többet vállalnak a terhekből.

Az igazságosság elvét az államnak azzal is érvényesítenie kell, hogy megakadályozza a jogsértéssel vagy erőfölénnyel szerzett, méltánytalan jövedelmek keletkezését. A törvényes rend betarttatásán túl ezt szolgálja például a monopóliumok ellenőrzése, vagy az az elv, mely szerint nem lehet a közösség kárára gazdálkodni (pl. környezetszennyezéssel), és így jutni potya extra-jövedelmekhez.

Társadalmi biztonság

Az emberek együttélése nem mentes kisebb-nagyobb súrlódásoktól, konfliktusoktól. Az állami törvények ezek megelőzését és kezelését is szolgálják. A törvények betarttatása szintén pénzt igényel, legyen szó akár egyszerű ellenőrzésről, akár büntetésről. A konfliktusok lehetnek államok közöttiek – sajnálatosan esetleg háborúk veszélye is. A védelem szintén pénzbe kerül. Biztonságunkért is fizetnünk kell tehát.

Közös kockázatvállalás

Vannak veszélyek, amelyek ellen nem feltétlenül állami rendfenntartással és jogszolgáltatással kell védekezni, hanem a társadalmi biztonságot közös kockázatkezelést szolgáló biztosítási rendszerrel érhetjük el. Elvárjuk az államtól, hogy hozza létre és működtesse a kockázatvállalás megosztásának intézményeit. Bár „az élet kockajáték”, éneklük az operában, a legtöbb ember csak kezelhető mértékű, az életben általában előforduló kockázatot képes vállalni. A „pakliban” azonban olyan nagy kockázati tényezők is vannak (tartós munkanélküliség, öregkori keresőképtelenség, súlyos baleset, másoknak véletlenül okozott kárért viselt felelősség), amelyeket csak közösségben lehet kezelni.

Az ilyen veszély egy részét magánbiztosítással enyhíthetjük, de jogos az az igényünk, hogy a kockázatvállalásban az állam is vállaljon szerepet. A nagy társadalmi kockázatot kezelő biztosításokat a modern állam kötelezővé teszi, mert bizonyos, hogy önkéntes alapon sokan kibújnának a terhek alól, és ha a kár bekövetkezik, akkor a társadalomra

hárulna annak viselése. Az említett kockázatok kezelése tehát társadalmi érdek is, ezért van szükség az úgynevezett társadalombiztosításra. Ebben az esetben a kockázatközösség az egész társadalom, a részvétel általánosan kötelező. Az nem szükségszerű, hogy mindenki számára csak egyetlen és azonos kötelező rendszer érvényesüljön (lehet a biztosítás szakmailag, regionálisan szervezett), de mindenképpen általános kockázatkezelési rendszert kell létrehozni. E rendszer legfőbb eleme a társadalombiztosítás.

Fejlesztési feladatok

Van az államnak további kiadása is. A XX. század második felében megerősödött az a nézet, hogy a kormányzat felelős a gazdasági fejlődés elősegítéséért, köteles azt előmozdítani. Ez újabb kiadásokkal jár. A fejlődést elősegítő állami beruházásokra van szükség (útépítés, informatika, tudomány stb.) ott, ahol a magántőke ehhez kevés.

Költeni kell a regionális aránytalanságok mérséklésére, a településfejlesztésre is. A mértékek megint csak vitathatók és vitatandók, de az elvhez ma már aligha férhet kétség.

Végül még egy sajnálatos tény: az államok – a fejlett országok közül gyakorlatilag valamennyi – az egymásra torlódó igények kielégítése miatt gyakran többet költenek vagy költöttek, mint amennyi a különböző csatornákon a kincstárba befolyik. Ezért szinte minden állam tetemes adósságot halmozott fel, amit komoly kamatfizetési kötelezettség terhel.

Társadalmi jövedelmek

Vannak tehát javak, amelyeket ingyen, vagy jelképes díj ellenében szinte észrevétlenül fogyasztunk, az állam mint közösség szolgáltatásaként. Ez is része a teljes jövedelmünknek. Ezenfelül ráadásul egy sor jogcímen pénzt is kapunk az államtól. Hogy ki és mennyit, arról törvények rendelkeznek. Aki megfelel a feltételeknek, kap családi pótlékot, táppénzt, tb-nyugdíjat, munkanélküliségi és egyéb segélyt, esetleg lakásépítési támogatást, és így tovább. A természetben igénybe vett állami szolgáltatásokkal (oktatás, egészségügy) együtt a háztartásoknak jutó úgynevezett társadalmi jövedelmek összege igen jelentős, megközelíti a borítékban kapott nettó bérek összegét.

Szögezzük le azonban rögtön, hogy ezt is mi, az állam polgárai fizetjük meg, csak nem közvetlenül. Ha egyetértünk – már pedig az óriási többség egyetért – abban, hogy egy korszerű államban érvényesülnie kell az igazságosságnak, a szolidaritás, az esélyegyenlőség elvének, hogy meg kell osztanunk a kockázatot, hogy együtt kell viselnünk a közjavak

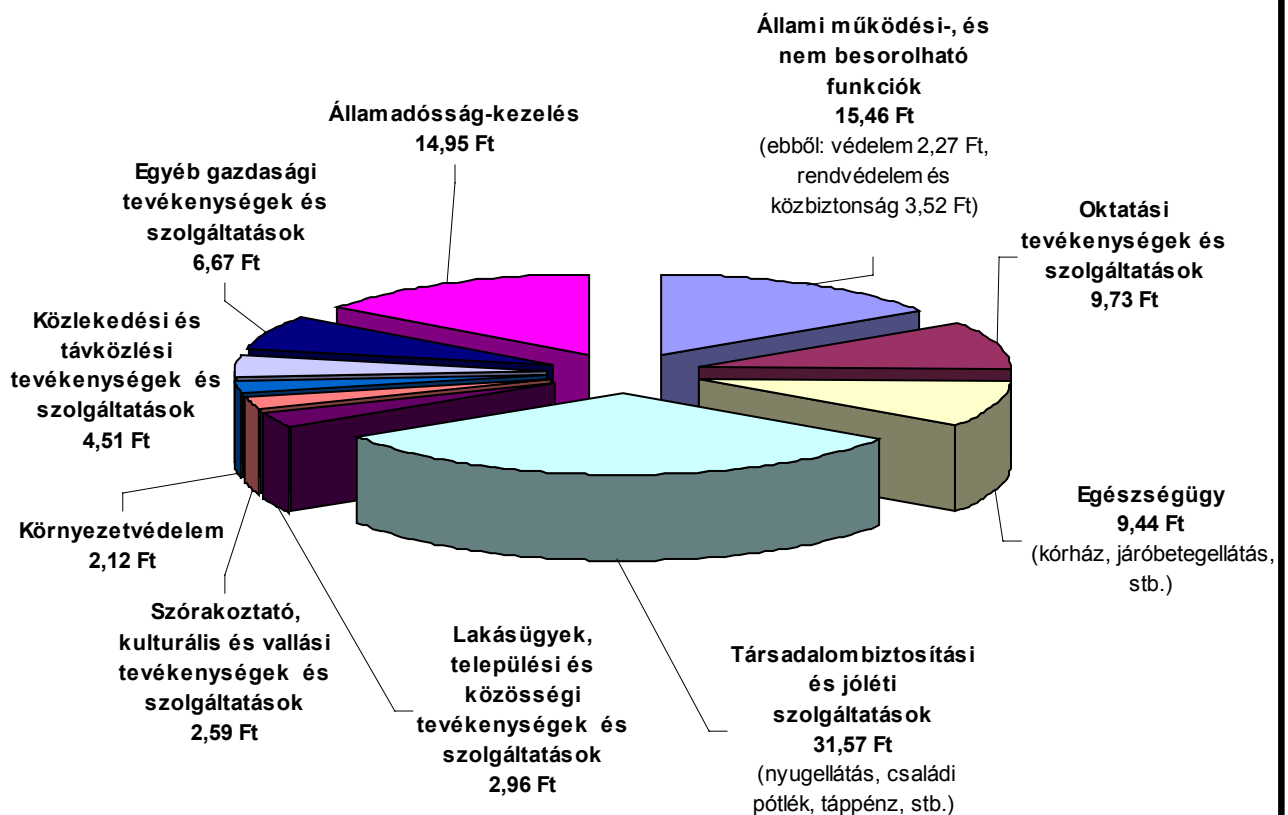

létrehozásának terhét, akkor el kell fogadnunk, hogy jövedelmünk egy részét adók és egyéb közterhek formájában összeadjuk, és megbízzuk az államot, hogy a fenti elvek szerint az összegyűlt pénzből fedezze az előzőkben kifejtett feladatok megoldását.

A közösségi kiadások Magyarországon

Mennyi pénzről és milyen társadalmi jövedelmekről van szó tulajdonképpen? 1999-ben a társadalom teljes jövedelmének mintegy 45 százaléka az állami és társadalombiztosítási csatornákon keresztül elosztva (újra elosztva) jutott el a lakossághoz, illetve a vállalkozásokhoz. Ennek kb. felét a központi költségvetés, negyedét-negyedét pedig a társadalombiztosítás és a helyi önkormányzatok költötték el. Többet mond azonban számunkra az, hogy hogyan oszlanak meg a kiadások különböző területek, célok szerint. Az arányokat a következő ábra mutatja:

100 forint adó és járulékbevétel célok szerinti felhasználása (1998-1999-2000. évek átlaga)

Mint látható, a kiadások nagyobbik fele jóléti célokat szolgál, amit vagy közvetlenül pénzben, vagy szolgáltatásként – pl. oktatás – veszünk igénybe.

Természetesen, mikor az állam költ, nem csupán fogyasztást fedez, hanem beruház, fejleszt is. Ezen túlmenően: az oktatás, az egészségügy, a területfejlesztés, a tudomány-támogatás és sok más tevékenység egyben értékalkotás is. Minél jobban szervezett egy állam, annál több másodlagos hasznot nyernek ezen az úton a polgárai.

Nincs ingyen vacsora

Egyetértünk tehát abban, hogy az államnak feladatai, kötelességei vannak polgáraival szemben. Egyetértünk abban is, hogy ezek teljesítéséhez bevételre van szüksége. A kérdés: honnan vegye, honnan veszi az állam a működéséhez szükséges pénzt? Röviden – az adóból. Kicsit bővebben: nagyjából az adóból és kisebb részt egyéb állami bevételekből. Előbb még egy kérdés:

Milyen alapon állapítja meg az állam az adó mértékét? A válasz, ha nem is bonyolult, egy mondatnál többet igényel. A polgári demokráciában az állam vezetését az állampolgárok választják meg, jelentős mértékben annak alapján, hogy melyik jelölt milyen államgazdálkodási programmal áll elő, illetve mit bizonyított e téren. Egyáltalán nem véletlen, hogy a legtöbb fejlett országban a választási kampányok fontos témája az adózás. Ekkor, a szavazáskor a választópolgár tulajdonképpen saját adójáról, annak mértékéről és felhasználásáról is dönt. A jó kormány a választók érdekeinek megfelelően működik – ha nem, akkor a polgárok elcsapják, legközelebb másra szavaznak.

A választással a polgárok felhatalmazást adnak a kormányzásra, amibe természetesen beletartozik, hogy az állam a törvényekben jóváhagyott feladatainak ellátásához szükséges pénzt kötelező-kényszerítő erővel gyűjtse be a polgáraitól.

Az adóról szóló döntés – a szavazók esetében a programok közti választással, az Országgyűlésben a törvényalkotással – persze nem csupán arról szól, hogy összesen mennyi adót szedjenek be. Nyilván annyit, hogy a bevétel fedezze a szükségleteket. Az adó körüli politikai viták élesebben vitatott kérdése, hogy a lakosságon belül kire mennyi teher és mennyi közvetlen előny jut. A közteherviselés igazi problémája, hogy a közteherből kire mennyi adó esik, és hogy hogyan ítéljük meg az adóteher méltányos szétterítését. Ennek eldöntésekor az első kérdés az,

hogy mi legyen, mi lehet a közteherviselés alapja. A modern társadalmakban ez lehet a jövedelem, a fogyasztás, és a vagyon. Emiatt nem is egyetlen adó, hanem adórendszer alakult ki.

A közteherviselés arányainak kialakításánál nagyon sok szempontot figyelembe kell venni. Meglehetősen összetett, újra és újra javítandó, a változásokhoz igazítandó adórendszert kell megalkotni. Az elvárható, hogy legyen méltányos és lehetőleg ne fékezze az egyéni teljesítmény-ösztönzést. De ne várjuk azt, hogy minden gond orvoslására az adórendszer hivatott. Minél több szempont, feladat terheli, annál bonyolultabb lesz. Ez nem csak azért gond, mert az adózó nem fogja kiismerni magát, könnyen válhat akaratlanul is szabálysértővé. A túlzott bonyolultság azért is elkerülendő, mert a sok szabály, kivétel nyomán átláthatatlan, nem szándékolt és nem kívánatos mellékhatások léphetnek fel. Azaz: ha túl sok célt, szempontot erőltetünk rá, akkor egynek sem fog megfelelni., (A mesterember, a jó barkácsoló tudja, hogy a hirdetésekben ajánlott mindenre alkalmas kombinált csodaszerszámok semmiféle színvonalas munkára nem alkalmasak.)

Az adó: a szükségletek közösségi kielégítésének fedezete, illetve a szolidaritás eszköze

Az adózással az egyik esetben az adófizető jövedelmének egy részét olyan célra adja át, amellyel saját, de csak közösségben szervezhető szükségletét elégíti ki (például rendőrségre, árvízvédelemre), adójának másik része viszont a társadalmi szolidaritás kifejezéséként mások javát szolgálja (például gyermektelenek adóiból is fizetnek családi pótlékot). Mindkét befizetés esetén a pénz feletti közvetlen rendelkezés az államhoz kerül, de különbség van abban, hogy az egyik esetben a befizetésből finanszírozott szolgáltatás a befizető szükségleteinek kielégítését szolgálja (például világítják az utcát a háza előtt), míg a másik esetben a befizetés máshoz kerül, például a szegények támogatására fordítják.

Nálunk miért ilyen sok?

Más országban bezzeg...

Magyarországon az adó valóban nem kevés. De jelenleg ennyi kell, hogy az állam kiadásait fedezze. Hogy hitelekből sokáig nem lehet élni, azt mindnyájan tudjuk. Nemcsak azért, mert a kölcsönt előbb-utóbb vissza kell adni, hanem azért is, mert a magas költségvetési hiány felgyorsítja az inflációt. Az infláció is adózás – csak rosszabb formája, mert áttekinthetetlenül és méltánytalanul terheli az egyéneket. És előbb-

utóbb aztán már csak a sokak által emlegetett sokk-terápia segíthet. Azért pedig mindenkinek nagy árat kell fizetnie.

Ha nálunk nem is kevés az adó, azért az nem áll, hogy környékünkön kevesebb lenne. Európa fejlett országaiban az összes közteher a nemzet teljes jövedelmének körülbelül 40 százaléka, míg Magyarországon ez kb. 35-36 százalék. Igaz, a fejletlen országokban az adóteher alacsonyabb, de ennek megfelelően kevesebbet is költenek pl. egészségügyre, nyugdíjra stb.

Mennyi adót fizetünk?

Valljuk be, legtöbbünket kevésbé érdekli az, hogy mennyi az adók teljes összege. Jobban érdekel az, hogy nekem mennyit kell fizetni, azaz hogyan oszlik meg a közteher az állampolgárok között. Ez igencsak fogas kérdés, sőt kérdéssorozat. A méltányos közteherviselés első kérdése az – amint már említettük –, hogy mi legyen az adókötelezettség alapja. A modern államokban három alapjogcím érvényesül: a jövedelem, a fogyasztás és a vagyon adóztatása. Az arányok és mértékek azonban eltérőek lehetnek. Magyarországon a fogyasztás adói állnak az első helyen, ezt követik a jövedelmek adói, míg a vagyon adóztatása – a nemzetközi irányzatokkal egyezően – hátrább szorul. Az USA-ban a jövedelmek adózása áll az első helyen. Mindebben sok nemzeti és történelmi sajátosság figyelhető meg. A másik, de nem kevésbé fontos feladat, hogy az adófizetés általános legyen. Privilegiumok vagy csalás útján ne bújjanak ki az adózás alól, mert ezzel az elspórolt adót a becsületesen fizetők nyakába varrják. Végül számít az is, hogy az adótáblák milyenek. Pl. mekkora adót kell fizetni kis és nagy jövedelem vagy vagyon után. Erről még szólunk később.

Összességében tehát van aki sok, van aki kevés adót fizet, azonban mindenképpen nagyon sok pénzről van szó. 1998-ban pl. 2,961000000000 forint (társadalombiztosítási járulék nélkül). Óriási összeg. De végül is nem önkényesen megállapított összegről van szó, hanem annyiról, amennyi a kiadások fedezéséhez kell. Igazából még annyi sem, mert a költségvetés – mint a legtöbb országban – némi hiánnyal zárult.

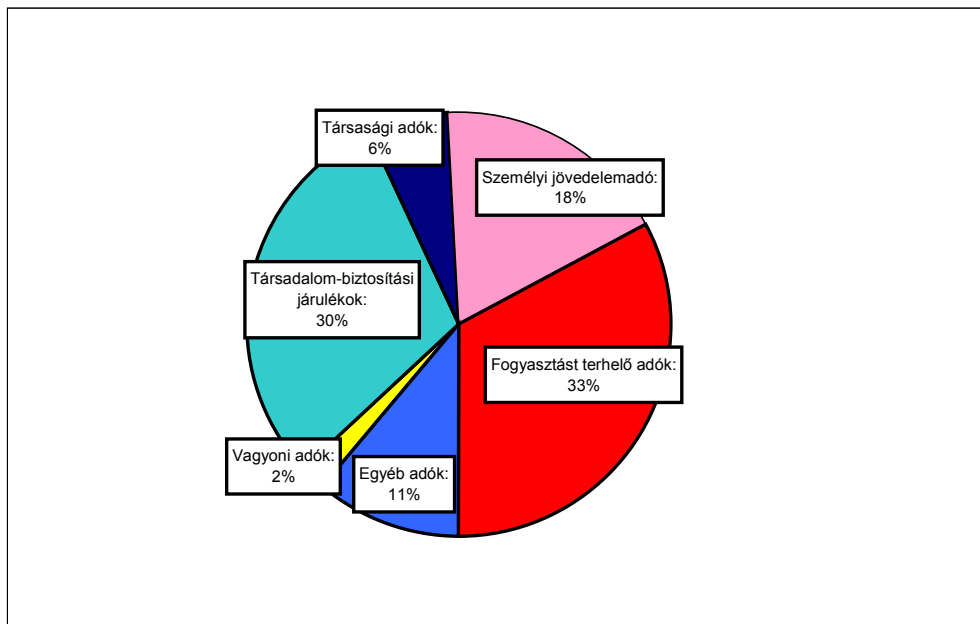
Azt, hogy az adóterhet mekkorának érezzük, az attól is függ, hogy melyik adó mekkora. Sokan elsősorban a személyi jövedelemadó alapján ítélnék, a forgalmi adókra kevésbé érzékenyek. De a személyi jövedelemadó – a társadalombiztosítási járulékok nélküli teljes adóbefizetésnek csak 25 százaléka. (A társadalombiztosítási járulék az elmúlt két évben érzékelhető csökkenése ellenére ennél ma is több.)

Az államháztartás (közület) bevételeinek megoszlását az alábbi táblázat mutatja:

Adó, illeték	kb. 60 %
Tb-járulék	kb. 23 %
Intézményi díjak	kb. 6 %
Egyéb	kb. 11 %

A közterhek (adó, illeték, járulék) megoszlásának arányait az alábbi ábra szemlélteti:

A közterhek (adók és járulékok) megoszlása 1998-2000 átlagában Magyarországon

Adórendszer

Amikor adóról beszélünk, akkor valójában adórendszerről van szó, mert többféle adó van. Vajon nem feleslegesen bonyolult ez? Miért nem egyetlen adó működik? Ha csak a bevétel lenne a szempont, akkor ez

lehetséges volna. De nem csak egyetlen követelmény van. Íme a jó adózás alapelvei:

- legyen méltányos, igazságos;
- legyen egyszerű, átlátható;
- legyen korrekten kivethető és behajtható, és ne legyen magas a beszedés költsége;
- legyen elégséges a kiadások fedezéséhez;
- lehetőleg ne, vagy kevésbé fékezze a teljesítmények ösztönzőttségét;
- segítse a gazdaság egyenletes fejlődését.

E követelményekkel könnyű egyetérteni, de nem könnyű mindet teljesíteni. A fő baj az, hogy részben ellentmondóak. A méltányosság azt követelné, hogy a jogszabályok sok egyéni körülményt vegyenek figyelembe, ami viszont ellentmond az egyszerűségnek, és így tovább. Nem könnyű megtalálni az arany középutat.

A megoldáshoz a többféle adó egyidejű alkalmazása visz közelebb. A főbb indokok:

- Az egyes adók általában csak egy vagy két elvnek felelnek meg kielégítően.
- Ha többféle adót alkalmazunk, amelyek különböző pontokon (termelés, jövedelemszerzés, jövedelem elköltése) kapcsolódnak a gazdasághoz, az egyénhez, akkor a bevétel biztonságosabb. Ha például valaki eltitkolja a jövedelmét, de elmegy vásárolni, akkor, ha személyi jövedelemadót nem is, de forgalmi adót legalább fizet.
- Az állam jogait és kötelességeit a helyi önkormányzatok útján is gyakorolja. Ehhez viszont hozzátartozik, hogy helyi döntésű adók is szolgálhassák a települések céljait.
- Rosszmájúak szerint egyébként azért is van többféle adó, hogy kevésbé legyen feltűnő a teljes adóteher.

Persze az sem kívánatos, hogy túl sok fajta adó legyen, mert ez nagy költségekkel járna és hatásukat áttekinthetetlené tenné. Az sem jó, ha az adószabályok túl sokféle kivételt, kedvezményt engednek, amelyekkel bonyolultságuk miatt esetleg éppen azok a kevésbé iskolázott polgárok nem tudnának élni, akiknek szólna.

A magyar adórendszer főbb elemei közismertek:

- a jövedelmekre kivetett adók, elsősorban *személyi jövedelemadó* és kisebb mértékben a *társasági adó*,
- a fogyasztásra kivetett adók, mint az *általános forgalmi adó* és az elsősorban dohányárakra, alkoholra és üzemanyagokra kivetett *jövedékek*,

- egyes vagyontárgyakra (épület, telek, autó) kivetett adók és az örökösödési adó (neve: illeték).

Az adók többsége a központi kormányzat céljait szolgálja, a helyi adók az összes adóbevételnek csak 4-5 százalékát adják.

Az egyes adók eltérő módon érintik a polgárokat. A személyi jövedelemadó progresszív, ami azt jelenti, hogy minél magasabb a keresete valakinek, annak annál nagyobb részét kell adóként befizetni. (A főszabálytól eltérően viszont gyakorlati okokból lineáris – azaz egységes százalékban megállapított – adó terheli a tőke-jövedelmeket.) A forgalmi adók viszont a fogyasztással arányosak. Az iparüzési adó a vállalat bevételétől, a társasági adó a nyereségtől függ.

Mint láttuk, az adók kétharmadát csak kevés számú, a lakosság által jól ismert, a polgárok anyagi helyzetéhez (jövedelem, fogyasztás) mért adó adja.

Csökkenhet-e az adóteher?

Ez a kérdés gyakran elhangzik és ez érthető is. A válasz: igen is, meg nem is. Más dolog ugyanis, ami ténylegesen az államkincstárba befolyik, és más, amit közvetlenül érzékelünk. A nyugdíjreform például kifejezetten azt célozza, hogy az állami nyugdíj-rendszer mellett kialakuló nyugdíjpénztárak vegyék át az állami terhek egy részét, csökkentsék az állami kiadásokat. A magánpénztárakba fizetett összeg már nem állami közteher, hanem magánmegtakarítás. De mert egyeseknek már kötelező a fizetés, úgy érezhetik, hogy ez bizony teher.

Nem kevésbé fontos, hogy az adózás legyen következetesebb, mert ma sokféle jövedelem és fogyasztás mentes a terhek alól. Ha az adózás ezeket is terhelni fogja, akkor az adókulcs csökkenhet az összbevétel sérelme nélkül. Csökkenhet az adókulcs, ha kevesebb lesz a kedvezmény, kivétel, mentesség. Persze, aki eddig élvezte a különféle mentességek előnyeit, annak nő az adója. A többségé azonban fokozatosan csökken.

Végül valamennyit az összes adóból is faragni lehet. Egyesek számára ez érzékelhető mértékű. Így pl. a gyermeket nevelő szülők adóterhe 1998 óta érzékelhetően csökkent. Érzékelhetően mérsékeltek és fogják mérsékelni a munkaadók által fizetendő társadalombiztosítási járulékot is.

Miért változnak gyakran az adószabályok?

Ez valóban fontos kérdés. Egy adórendszernek valóban stabilnak kellene lennie, hogy a polgárok, a vállalkozók megismerhessék,

megszokhassák, számolni tudjanak vele. De a rendszerváltás nyomán a nemzetgazdaságban még igen nagy horderejű változások zajlanak – nyugdíjreform, kockázati tőke megjelenése és serkentése, az Európai Unióhoz való illeszkedés –, ezeket az adószabályoknak is „meg kell emészteniük”. Néhány évig még gyakoribb lehet a változtatás anélkül, hogy az alapvető lenne.

Nincs mit takargatni azon sem, hogy a tapasztalatlanságból következően sok szabályról a gyakorlatban derül ki, hogy tökéletlen. Anyagi szempontból célszerűtlen vagy méltánytalan, adóigazgatási szempontból esetleg gyenge. A gyors tempójú törvényalkotásba olykor hiba csúszik, joghézagok keletkeznek, amelyeket aztán sokan munka nélküli jövedelem szerzésére használnak fel. A magyar ember közismerten leleményes, egyhamar megtalálja azt a kikaput, amelyet a törvényalkotóknak eszükbe sem jutott kinyitni, csak éppen nem vették észre. Ilyenkor nincs más megoldás, mint a gyors törvénymódosítás. A kikapukon járók, „joghézag-kutatók” ugyanis a közösséget károsítják meg.

Miért éppen én fizessek?

Azt, hogy ki milyen arányban járuljon hozzá az állami kiadásokhoz, két egymástól eltérő „elv” kormányozhatja:

- Mindenki fizessen aszerint, hogy az államháztartásból mennyi szolgáltatást vesz igénybe.
- Mindenki fizessen adóviselő-képessége – a jövedelme, a vagyona vagy a fogyasztása nagysága – szerint. Itt további kérdés, hogy ezekkel egyenes arányban (lineárisan) fizessen-e, vagy valamilyen progresszió szerint, azaz, ha nagyobb az adóalapja, akkor nemcsak több, de nagyobb arányú is legyen-e az adója?

Szolgáltatási elv. Adók vagy díjak?

A társadalmi igazságosság szempontjából fontos kérdés: az állam valamely kiadását adóból fedezze-e, vagy pedig – ha ez lehetséges – közvetlen díjként az fizessen, aki hasznot húz a szolgáltatásból. Korábban szinte automatikusan az első megoldást választották. Ma, amikor a piac jelentős jövedelemkülönbségeket okoz, egyre több esetben indokolt, hogy akinek van elég jövedelme, legalább részben fizesse meg az egyéni

érdekét szolgáló állami szolgáltatások költségeit, és ne azok adójára hagyatkozzék, akik nem is veszik igénybe a szolgáltatást. Ezért terjed az egész világon a díjak alkalmazása az autópályákon, az ingatlan-nyilvántartásban, a továbbképzésben, a kultúra terén. Ezzel csökkenthető az általános adóteher és méltányosabbá válik a teherviselés, mert például János bácsit – aki még nem is látott autópályát – nem terheli ennek fenntartása. Az persze súlyos hiba volna, ha ily módon az alapértékek sérülnének, például az egészségügyi vagy oktatási szolgáltatásokhoz való hozzáférés lehetetlenné válna a kisjövedelműek számára. A helyes arány és mérték meghatározása mindig fontos politikai vitatéma.

A díjfizetés mellett szűkebb körben alkalmazható és igénybe vett szolgáltatásokkal arányos adózás is. A települések fenntartásának költsége (közvilágítás, útfenntartás) például fedezhető a lakosok száma vagy az ingatlanok nagysága szerinti adókból, hiszen nagyjából eszerint élvezik a szolgáltatást.

Adóviselő-képesség szerinti adózás

Az adók oroszlánrészét kitevő központi adókat a polgárok adóviselő-képessége szerint vetik ki. A magyar adórendszer (hasonlóan a legtöbb fejlett országéhoz) olyan, hogy az átlagnál jobb módúak nemcsak összegében, de arányában is több adót fizetnek, mint az átlag alatti jövedelműek – bár nem annyival többet, mint azt sokan gondolnák.

Ha az embereket jövedelmük szerint tíz egyenlő csoportra osztjuk, és az első csoport a legalacsonyabb jövedelmű tíz százalék lesz, a második az utánuk következő tíz százalék, és így tovább, egészen a legnagyobb jövedelmű tíz százalékig, akkor az derül ki, hogy a 90' évek közepén az első csoport jövedelmének kevesebb mint egy százalékát fordította a személyi jövedelemadóra, a középső körülbelül egy tizedét, a legfelső csoport pedig valamivel több mint egyötödét. A legfelső tized rendelkezett a (bevallott) jövedelmek 35 százalékával – és ők fizették az államkasszába befolyó összes személyi jövedelemadó felét.

Általános forgalmi adóra – mint tudjuk, ezt a fogyasztó közvetve, az áru árában fizeti – valamennyi csoport a jövedelmének kb. egy tizedét fordítja. Ha az ÁFA-hoz a cigarettára, benzinre, alkoholra és még néhány termékre kivetett fogyasztási adót is hozzászámítjuk, akkor az derül ki, hogy az első csoport fogyasztási kiadásainak 14 százalékát fordítja erre, a legfelső csoport 16 százalékot. Ebből az is kiderül, hogy a fogyasztáshoz kapcsolódó adók sokkal kevésbé alkalmasak a társadalmi szolidaritás megvalósítására, mint a személyi jövedelemadó – már ha ki-ki valós jövedelmeket vall be. Más, például bevételi szempontok viszont ezen adók fenntartását is indokolják – íme az újabb indok a többelemű adórendszer mellett.

Felmerülhet, hogy nem kellene-e az egész adózást progresszívebbé, az adózó jövedelmétől jobban függővé tenni – például a személyi jövedelemadó felső kulcsainak emelésével és a fogyasztási adók csökkentésével. Ez nagyon fontos vitatéma minden felelős politikus számára – azt azonban feltétlenül figyelembe kell venni, hogy ebben az esetben gyengülne a teljesítmény-motiváció, kevésbé érné meg jól keresni, ráadásul biztosan romlana az adómorál, ami a társadalmi teljesítmény és az összes adóbevétel csökkenéséhez vezethetne.

Állam és polgár bizalmi viszonya

Az adózás nem egyszerűen elvont közgazdasági, pénzügyi kérdés, hanem az egyén és az állam közti viszonyoknak „aprópénzre váltott” napi gyakorlata. Értelmes, korrekt adózás e két fél jogainak és kötelezettségeinek kiegyensúlyozott garanciális szabályain nyugszik, ami kizárja az állami szervek részéről az önkényt, a szubjektívizmust, az egyén részéről pedig a visszaélést. E garanciális szabályokról – fontosságuk miatt – külön törvény szól, az adózás rendjéről szóló törvény, amely pontosan körülhatárolja mindenkinek – így az állami szervezeteknek is – a jogait és kötelességeit.

Az adózás rendje

Az adót nem elég törvénybe foglalni, valakinek be is kell szednie. Magyarországon erre a feladatra jött létre az APEH, teljes nevén az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal, amely megnevezésétől némileg eltérően nem csupán ellenőriz, hanem gondoskodik az adótörvények végrehajtásáról, megállapítja a konkrét adókötelezettségeket, beszedi azokat, lebonyolítja a visszatérítéseket és támogatásokat, és még egyéb feladatokat is végez. (Az adóbeszedésben egyébként – szűkebb körben – a Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága (VPOP) is szerepet vállal.)

Nem az APEH alkotja az adótörvényeket

Az adófizetést, így az adóhivatalt sem szeretik sehol a világon. Azt azonban tudni kell, hogy az adótörvényeket nem az APEH hozza, hanem az Országgyűlés. A törvények előkészítése során a pénzügyminiszter természetesen figyelembe veszi az adóhivatal tapasztalatait, de a döntés, sőt még a javaslattétel sincs az APEH kezében. Azért hozták létre, hogy a jogszabályokat végrehajtsa, érvényesítse. Hasonló a helyzete, mint a

rendőrségé, amely szintén nem alkot KRESZ-t, Büntető Törvénykönyvet, de joga és kötelessége azok végrehajtása és betartatása. Ez a párhuzam az első pillantásra talán barátságtalan vagy ijesztő. De gondoljunk csak bele, mi történne egy országgal rendőrség nélkül? Ha nem volna olyan szervezet, amely gátat vet a bűnözésnek, az önbíráskodásnak, az ököljognak, a nyers erővel való visszaélésnek. És gondoljunk bele, mi történne azzal az országgal, amelynek nem volna intézménye a közterhek törvényes rendszer szerinti begyűjtésére. Sajnos egyáltalán nem általánosan ismert, hogy az az adó, amelyet mások el- és lecsalnak, nem valamiféle tőlünk idegen állam becsapása, hanem a mi államunké, a mi közösségünké. Ha belátjuk azt, hogy az állam az adókból él, akkor tudomásul kell vennünk, hogy az adócsaló a becsületes adófizetők terheit növeli, velük fizetteti meg a hasznát. Ha a törvényekben meghatározott adó egy része nem folyik be, az állam csak két dolgot tehet: vagy a becsületesektől vesz el többet, vagy kevesebbet, rosszabbul szolgáltat – mindnyájunknak.

Egy bölcs mondás szerint az adó nem az, amit a törvény előír, hanem amit befizetnek. Az APEH feladata, hogy a kettő közötti különbség minél kisebb legyen. Az APEH-ra tehát nem akkor kellene haragudni, amikor a törvényt végrehajtja és az adót beszedi – vagy legalábbis be akarja szedni –, hanem amikor gyenge és tehetetlen és futni hagyja az adócsalót. Amiként a rendőrséget is akkor szidjuk, ha futni hagyja a gazembert.

Abban nincs semmi kivetnivaló, ha valaki a törvényekben foglalt adórendszert, annak egyes elemeit nem tartja jónak. Ezt a kritikát azonban nem az APEH-nak kell címezni, hanem a politikusoknak. Az ő dolguk, hogy úgy módosítsák a jogszabályokat, ahogyan a polgárok többségének megfelel. És ha megteszik, az APEH-nak az lesz a dolga, hogy azokat a törvényeket tartsa és tartassa be.

Az APEH jogai és kötelességei

Félreértés ne essék! Csak a törvény keretei között alkalmazott szigor, magatartás várható és tűrhető el. A részleteket igen pontosan szabályozza a törvény az adózás rendjéről. Benne megtalálhatók az adóhatóság jogai és kötelességei. Érdemes idézni a törvény alapelveiből.

„Az adózó és az adóhatóság e törvénynek és más törvényeknek megfelelően gyakorolhatja jogait és teljesíti kötelezettségeit. Ha a törvény az adóhatóságot mérlegelésre jogosítja fel, azt csak a felhatalmazás céljának megfelelően, a törvényes keretek között gyakorolhatja.

Az adóhatóság minden ügyben megkülönböztetés nélkül, a törvényeknek megfelelően köteles eljárni és intézkedni.

Az adóhatóság az adózónak a törvények megtartásához szükséges tájékoztatást megadja, az adóbevallás, az adóbefizetés rendjét vele megismerteti, az adózót jogainak érvényesítésére figyelmezteti. Az adózó köteles a jogait jóhiszeműen gyakorolni és elősegíteni az adóhatóság feladatainak végrehajtását.

Az adóhatóság köteles méltányosan eljárni, és ha a törvényekben, illetve e törvényben meghatározott feltételek fennállnak, az adótartozást mérsékli, illetve fizetési könnyítést engedélyez.”

A törvényből látható, hogy a törvény nem csak a „szigor” tartalmazza, hanem az APEH-et arra is kötelezi, hogy segítse az adózókat abban, hogy betarthassák a törvényt.

A törvény úgy határozza meg az adózók és az adóhatóságok jogait, kötelezettségeit, hogy az egyértelmű partneri viszonyt fejezzen ki a hatóság és az adóalany között, ugyanakkor biztosítsa az adótörvények korrekt és teljes körű végrehajtását, amihez feltétlenül szükséges, hogy az adózó a lehető legjobban tájékozott legyen. Nemcsak arról, hogy mi végre adózik, hanem arról is, hogyan. Milyen adókat hogyan tartozik megfizetni, milyen kedvezményekre jogosult, mit kell és mit lehet tennie, ha problémája van, hol és hogyan kaphat jogorvoslatot – hogy milyen jogokkal rendelkezik és milyen köteleességek terhelik. Az APEH dolga az is, hogy megismertesse az adózókat saját jogaikkal. Ezért született ez a füzet és ezért bocsátotta ki az úgynevezett Adózók Kartáját, melyet a kötet végén közlünk.

A jogszabály érvényesítésén túl minősíti az APEH-et az is, hogy megtesz-e minden lehetőt a kényelmes, gyors ügyintézésért. Ez persze nem vezethet arra, hogy szívességeket, kivételt tegyen, hiszen nem a saját, hanem a köz pénzt gondozza. De az eljárás, a szolgáltatás és a modor sokat tesz. Nem mindegy, hol vannak az ügyfélszolgálati irodák, milyen hosszú a nyitvatartás, hányszor kell személyesen megjelenni, milyen bőséges és alapos a felvilágosítás, milyen a hangnem. Az ezzel kapcsolatos kritikát már nyugodtan lehet az APEH-nek címezni.

A polgár sokszor és sokféle módon találkozik az adózással, de igazából néhány adónem az, amellyel szinte mindegyikünknek rendszeresen dolga van. Az egyik az általános forgalmi adó, az ÁFA, valamint a már említett jövedéki adó. Ezeket nap mint nap fizetjük, mikor vásárolunk, de valójában fogyasztóként nincs dolgunk vele, legfeljebb megjelennek a számlán, de bevallani, befizetni a szolgáltatónak vagy a kereskedőnek kell. Személyi jövedelemadót viszont a keresők többsége fizet, még akkor is, ha az ügyintézés munkaadója végezteti. Ugyancsak minden kereső fizet társadalombiztosítási járulékot – mégpedig nem is keveset –, ami a közterheknek egy, az adóhoz nagyon hasonló fajtája, ezért érdemes lesz erről is külön szólni.

Az a bizonyos SZJA

1988-ig Magyarországon senki sem fizetett személyi jövedelemadót. Most miért kell mégis fizetni? Ez valami új módszer arra, hogy az állam még több pénzt elszedjen tőlünk?

Nem az. Adó 1988-ig is volt, csak éppen a polgárok többsége nem érzékelte. A tevékenységek döntő részét állami vállalatok végezték, és az állam közvetlenül tőlük vonta el az adót. Összességében többet, mint manapság: 1988-ban az összes adóteher (illetékekkel, járulékokkal együtt) a hazai össztermelés 53-54 százalékára rúgott, ma ez az arány 40 százalék alatt van.

Van egy másik fontos körülmény is. A korábbi rendszerben az adót elvették, senkiben nem tudatosult hogy azt valójában ő termelte meg, az értéket ő hozta létre. A személyi jövedelemadóról viszont mindezt pontosan tudjuk. Az adót mi adjuk – szerencsés a magyar kifejezés –, mi bízunk meg az államot, hogy jó gazdaként gazdálkoddjon vele. Éppen ezért jogunk van elszámoltatni is. Ez a demokrácia egyik legfontosabb alappillére.

Végül van egy harmadik, az előzőeknél nem kevésbé fontos szempont. Említettük: nemcsak az a cél, hogy mindenki járuljon hozzá a közterhek viseléséhez, hanem az is, hogy ez a hozzájárulás méltányos legyen, a tehetősek nagyobb, a szerény jövedelműek kisebb arányban fizessenek. Ez úgy érhető el, ha az adózás figyelemmel van a személyes jövedelmekre.

A fejlett országokban ezt úgynevezett sávosan emelkedő, progresszív adórendszerrel érik el. Eszerint egy bizonyos határig csak alacsony mértékű vagy semmi adót kell fizetni, a következő sávban magasabb az adó aránya – de csak az ebbe a sávba tartozó jövedelem után –, és így tovább. Végül van egy legfelső sáv, ahonnan az adókulcs már nem emelkedik. Ebben a rendszerben világosan meg kell különböztetni azt, hogy valaki a teljes jövedelme után összesen hány százalék adót fizet attól, hogy jövedelmének legfelső sávjára hány százalék adó jut.

Magyarországon 1988 óta van SZJA. Eleinte 11 adókulcs, illetve sáv volt, mára ez egyszerűsödött: három sáv van, amelyekben az adókulcs 1999-2000-ben 20, 30, illetve 40 százalék. Számos nyugati országban a maximális adókulcs ennél magasabb.

Az adótábla egyébként is csak az alap. A törvény a személyes körülményeket figyelembe véve, továbbá bizonyos gazdaságösztönzési célokat követve, kedvezményeket nyújt, a tényleges adó tehát a legtöbb esetben kevesebb, mint amit az adótábla alapján gondolnánk. Magyarországon pl. 20-40 százalékos kulcsok mellett az átlagos szja teher csak 21 százalék.

Mi a jövedelem?

A jövedelem elég közkeletű fogalom ahhoz, hogy ne kelljen tudományoskodó meghatározását adni. Aki mégis ragaszkodik hozzá, annak ilyen definícióval szolgálhatunk: a jövedelem az egyén fogyasztási képessége a vagyona sérelme nélkül. Érthetőbb és gyakorlatiasabb a jövedelmet más módon meghatározni. Eszerint a jövedelem: a bevétel, levonva a bevétel megszerzésére fordított költséget. Az APEH így számol. Maga a teljes bevétel még nem jövedelem. Ahhoz ugyanis, hogy az ember bevételekre tegyen szert, szinte minden esetben költségeket is vállalnia kell – az adó alapja csak a kettő különbsége lehet. Nem jövedelem például a kártérítés sem, hiszen csak az történik, hogy valamit elveszítünk, és cserébe a biztosító pénzt ad. És ennek is van, illetve volt költsége: a biztosítási díj. Természetesen a visszakapott kölcsön sem jövedelem, bár annak kamata már igen. De a törvények gyakorlati okokból az elvtől néha eltérnek. Ennek tipikus esete az állami szociális ellátás, közcélú alapítványoktól kapott támogatás adómentessége. Ez valójában az adótechnikai megoldás annak elkerülésére, hogy az állam a támogatás egy részét mindjárt vissza is vonja.

Jövedelmet természetben is lehet szerezni. Ennek egyik legismertebb formája a „ruhapénz”, amikor is a vállalat alkalmazottjának ruhaneműt vesz oly módon, hogy odaadja neki a pénzt, és a vállalat nevére szóló számla alapján utóbb elszámol vele. Manapság már a legtöbb ilyen természetbeni juttatás után adózni kell. Az adó ilyen esetben a természetbeni juttatás nyújtóját terheli. A természetbeni jövedelem adóztatása alól csak néhány kivétel és kedvezmény van, szociálpolitikai megfontolásból. Ilyen bizonyos összeghatárig az étkezési hozzájárulás.

Különleges a ma kialakult nyugdíj helyzete. Ez olyan jövedelem, amely nem adómentes, de az adót utána nem kell megfizetni – hiszen a nyugdíjas megfizette azt aktív éveiben, a járulék fizetésekor. A nyugdíj mellett szerzett jövedelem adókulcsának kiszámításakor azonban már figyelembe veszik, hogy összjövedelme több mint a nyugdíj feletti rész. Ezért a többletjövedelem után a nyugdíj feletti jövedelemsávnak megfelelő adót kell fizetni.

Ami a bevételt elismerten csökkentő költségeket illeti, a jogszabályok részletes szabályokkal igyekeznek megakadályozni az adóelkerülést. A lényeg, hogy ne keveredhessék az üzemi és a személyes fogyasztást szolgáló kiadás, indokolatlanul ne morzsolódjék le az adóalap. Az adózás egyszerűsítése céljából egy sor bevételfajtánál lehetőség van bizonylat nélküli átalány-költség elszámolására, például bizonyos bevételek 10 százaléka minden kimutatás nélkül költségként elszámolható. Ebben az esetben azonban további költségeket bizonylattal

sem lehet elszámolni. A bérjövedelemmel szembeállítható költségek elszámolására a magyar adótörvények igen egyszerű szabályt alkalmaznak. 2000-ben pl. egy meghatározott jövedelmet el nem érőknél a kiszámított adót csökkenteni lehet a bér 10 százalékaival, de legfeljebb havi 3000 forinttal.

Ez a szabály döntően befolyásolja a bérjövedelmek adóját. Így pl. az az adózó, aki évi 360 ezer forintot keres, az az adótábla szerinti 20 százalékos adó helyett csak 10 százalékosat fizet. Évi 720 ezer, azaz havi 60 ezer forint kereset esetén évi adója nem az adótábla szerinti 176 ezer forint, hanem csak 140 ezer forint. Ha viszont keresete évi 1,2 millió, azaz havi 100 ezer forint, akkor már nem kap ilyen kedvezményt és az adótábla szerinti 340 ezer forintot fizeti, azaz jövedelme 29 százalékos. Mindez akkor igaz, ha nincs eltartott gyermeke.

Személyi kedvezmények és gazdasági ösztönzők

További jó néhány rendelkezés is lehetővé teszi az adókötelezettség csökkentését. A legjelentősebb személyi kedvezmény az eltartott gyermekek után igénybe vehető, 1999-ben bevezetett és azóta növekvő mértékű adójóváírás, amely különösen a három vagy többgyermekes családok számára jelentős. Ez a kedvezmény egyre nagyobb lesz. 2001-re pl. az előzetes elgondolások szerint az egygyermekesek havi 3 ezer, a kétgyermekesek gyermekenként havi 4 ezer forint adókedvezményt vehetnek igénybe a keresetük után egyébként járó adóból. A háromgyermekesek havi 100-120 ezer forint jövedelemig egyáltalán nem fizetnének adót. Az adórendszer ezen intézkedései enyhítik azt az anyagi hátrányt, ami a gyermekesekre hárul, és egyben erkölcsi elismerése a gyermeket nevelő családoknak. A rendszer másik eleme a hagyományos családi (gyermeknevelési) pótlék, ami adómentes jövedelem.

A kedvezmények széles skálája gazdasági ösztönző. Leginkább a megtakarítások, egyes beruházások elősegítését szolgálja.

Már ma is több mint félmillió embert érint például az önkéntes kiegészítő nyugdíjpénztárba befizetett összeg adókedvezménye, amely a befizetéstől függően akár az évi 100 ezer forintot is elérheti. Adókedvezmény jár az adózónak akkor is, ha közcélú szervezetet, alapítványt támogat – feltéve, hogy a támogató által kiállított olyan igazolással rendelkezik, amely bizonyítja, hogy a támogatás valóban közcélúkat szolgál. Az ilyen adományok 30 százaléka írható le az adóból. A kedvezmény célja, hogy erősödjék a civil társadalom, ne a hatóságok, hanem a lakosok döntsék el, melyik közcélú intézményt részesítik előnyben.

Egyre többen ismerik már az adóhitel fogalmát is. Részvényvásárlás, befektetési alapon való megtakarítás esetén bizonyos összeghatárig a tárgyévben a kérdéses összeg húsz százalékaival csökkenthető az adó, amelyet csak akkor kell megfizetni, ha a befektetést ismét pénzzé teszik. Az előny abban áll, hogy a halasztott adót csak névértéken kell megfizetni, miközben a befektetés vígan kamatozik.

Ide sorolható az a rendelkezés is, amely szerint az örökösödési illetéknek (valójában az örökléssel szerzett jövedelem adójának) a személyi jövedelem adójánál alacsonyabb a terhe, különösen közeli hozzátartozó esetén. Ezzel az állam méltányolja az utódokról való gondoskodás szándékát, és elismeri, hogy az örökhagyó vagyongyűjtésében, időskori gondozásában a családtag-örökös is szerepet vállalt.

A kedvezmények sora folytatódik még a különféle életbiztosításokkal, lakásépítéssel, oktatási költségekkel és még sok mással. A visszaélések elkerülése miatt a szabályok meglehetősen összetettek. Megismertetésükkel az APEH bármelyik ügyfélszolgálati irodája az adózók rendelkezésére áll.

És mennyit fizetnek a vállalkozók?

Nap mint nap olvasunk híreket arról, hogy a vállalkozók hatalmas jövedelmeket vonnak ki az adózás alól. Sokaknak feltűnik az is, hogy a gazdasági társaságok a nyereségük után nem az SZJA szerinti 20-30-40 százalék, hanem csak 18 százalék adót fizetnek. Sokan úgy érzik, hogy a közterhek aránytalanul nagy része hárul a bérből és fizetésből élőkre. Az aggály a jövedelemadózásnak valóban kényes kérdése. De válasszuk a kérdést kétfelé.

A gazdasági társaságok valóban csak nyereségük, azaz jövedelmük 18 százalékát fizetik. De ha a nyereséget kiosztják, azaz a nyereség személyi jövedelemmé alakul, akkor további 20 százalék adót fizet az egyén. Így tehát az osztalék jövedelem 35 százalék adót visel. Ha a társaság a nyereségét beruházza és ezzel a vállalat értékét növeli, akkor e részvényes – ha részvényét e magasabb áron eladja, ugyancsak fizet az árfolyamnyereség után 20 százalék adót a már megfizetett 18 százalékon felül. Ha a társaság és a részvényes külön-külön az SZJA kulcsai szerint fizetne adót, akkor az a társaságban létrejött jövedelem kétszeres adóztatását jelentené.

Más kérdés az, hogy az egyéni vállalkozó mennyi adót fizet. Elvben ugyanannyit, mintha más keresete lenne. De a gyakorlatban adódhatnak gondok, megrövidülhet a Kincstár. Valóban sokan úgy vélik, hogy a vállalkozók nem fizetnek „rendesen” adót. E vélekedés alapja az a tény, hogy számos kisvállalkozó alacsonyabb jövedelmet vall be, mint a

szakmájukban szokásos átlagbérek. A kisvállalkozók alacsony adóalapjának több oka lehet. Mődjük van egy sor személyes kiadást cégköltésésként kimutatni, és azzal az adóalapot csökkenti. Az átlagban emellett vannak valóban veszteséges vállalkozások is. Sajnos gyakori a tevékenység, az értékesítés eltitkolása is. Ahol nem kapunk számlát, ott pontosan erről van szó. Nem elég tehát panaszkodni, amikor tenni is lehet. Aki hagyja, hogy a szolgáltató, a kereskedő kihagyja a „játszmából” a pénztárgépet, valójában hozzásegíti őt, hogy az adót elkerülje, végső soron saját adóját növeli.

Bármilyen fellengzősen hangzik is, itt a polgár és az állam, a „köz” viszonyának torzulásáról van szó. A normális viszony kialakítása távolról sem csak hatósági kérdés. Alighanem hosszú időnek kell eltelnie, míg a lakosok többsége felismeri, hogy a felelős polgári magatartás saját érdeke, hogy aki asszisztál az adóelkerüléshez, az önmagát, közösséget károsítja meg.

Egy érdekes rendelkezés az is, amely szerint az adózók szabadon rendelkezhetnek személyi jövedelemadójuk 2 százalékáról valamely közcélú szervezet, illetve egyház javára. Ez ugyan nem adókedvezmény, de fontos lépés afelé, hogy a választók adójukat a közösség érdekében összegyűjtött és elköltött pénznek érezzék, és vegyenek részt az azzal kapcsolatos döntésekben.

Az adózó és az APEH szerepe

Adórendszert három módon lehet működtetni: kivetéssel, levonással és önadózás (bevallás) útján, esetleg a három valamilyen kombinációjával. Magyarországon a legelterjedtebb az önadózás, ami eleve az adózó és az adóhatóság közötti bizalomra épít. Ebben a rendszerben az adózó állapítja meg (vallja be), hogy mekkora az adó alapja, maga számítja ki az adókötelezettséget, és azt remélhetőleg be is fizeti. Csupán egyes kisösszegű tételeknél vagy tőkejövedelmeknél alkalmaznak levonásos módszert. Az adózó tevékeny közreműködését mellőző kivételes adózást nem alkalmaznak. Várható ugyanakkor, hogy azokban az esetekben, ahol az adózó jövedelem-bevallása és életkörülményei között feltűnő aránytalanság mutatkozik – alig vall be jövedelmet, miközben szemlátomást gazdagszik –, előbb-utóbb teret nyer az adóbecslés módszere. A helyi adózásban (épület, telek stb.) az adót a helyi önkormányzat állapítja meg, de ezt is az adózó bevallására építi fel.

Az önadózás persze nem azt jelenti, hogy a hatóság minden ellenőrzés nélkül fogadja el a bevallásokat. A legtöbb jövedelemfajtánál a kifizetők is kötelesek tájékoztatni az adóhatóságot arról, kinek mennyit fizettek, és abból kifizetéskor mennyi adóelőleget vontak le. Az adóelőleg levonása érthető, ha arra gondolunk, hogy adóbevallást csak a

jövedelemszerzés éve utáni tavaszon lehet, illetve kell adni, miközben az államnak folyamatosan vannak kiadásai.

Az adózók és az adóhatóságok nyilvántartásait úgy kell vezetni, hogy az kizárja a tévedés lehetőségét. Ebben nagy szerepe van az úgynevezett adóazonosítónak, közismert nevén az adószámnak. Ezt, illetve tulajdonképpen az adókártyát elvileg mindenkinek életében csak egyszer, az első adóköteles jövedelmének megszerzésekor kell kérnie az adóhatóságtól.

E szám nélkül ma már lehetetlen volna a rengeteg adat számítógépes feldolgozása, a nyilvántartások vezetése. Hiszen Magyarországon négy és fél millióan fizetnek személyi jövedelemadót, ami rengeteg adminisztrációval jár. A korszerű technika segítségével azonban a nyilvántartás költségei leszoríthatók: az APEH kiadásai nem érik el az általa beszedett adó 1 százalékát.

Mit kell tenni a bérből élőknek a személyi jövedelemadó ügyében?

Itt mindjárt egy könnyítésre hívjuk fel a figyelmet. Akik munkabérük mellett más adóköteles jövedelemmel nem rendelkeznek – az adózóknak körülbelül a fele ilyen –, azoknak nem kell adóbevallást készíteniük, munkáltatójuk végzi az adminisztrációt, számítja ki és utalja át az SZJA-t. Természetesen nem baj, ha ebben az esetben is ismerik a főbb szabályokat, hiszen a hivatásos adminisztrátor is tévedhet, továbbá bárki önadózóvá válhat, ha a béren kívül egyéb jövedelmekre is szert tesz.

Önbevallást tehát az adózóknak körülbelül a fele készít. Mi az ő feladatuk?

- Rendelkezzenek adóazonosító számmal. A legtöbben szükségszerűen rendelkezünk már ilyenekkel, mint említettük, csak annak kell kérnie, aki először szerez jövedelmet, például munkába áll.
- Március 20-áig adóbevallást kell adnia, és ha az adója több, mint amennyi előleget az év során levontak tőle vagy befizetett, a különbözetet eddig a napig be kell fizetnie, ha viszont az előleg meghaladja az adókötelezettséget, a különbözetet visszaigényelheti. A bevallásra kötelezettek nagy többségének az APEH kérés nélkül és ingyen megküldi a bevallási nyomtatványt és annak részletes útmutatóját. Aki ilyet nem kapott, az ügyfélszolgálati irodán vagy a postán kérheti. Nagyon fontos, hogy a bevalláson az adóazonosító rajta legyen, mert enélkül érvénytelen.
- A bevallás alapjául szolgáló dokumentumokat, a szerzett jövedelemről, a befizetett előlegekről, kedvezményeket igazoló

- iratokat öt évig meg kell őrizni. Célszerű a bevallás másodpéldányát ezekkel együtt szintén megőrizni.
- Előfordulhat, hogy az adózó a bevallás után jön rá, hogy tévedett valamiben. Ekkor az ügyfélszolgálatokon beszerezhető ügynevezett önellenőrzési nyomtatványon nyújthatja be a helyesbítést. Ha az önellenőrzés benyújtására március 20. előtt kerül sor, a helyesbítésért pótlékot fizetni nem kell – természetesen akkor sem, ha a helyesbítés nem jár pótlólagos befizetési kötelezettséggel. Március 20. után is lehet önellenőrzést benyújtani, és ha az ember az APEH kárára tévedett, jól is teszi, mert az önellenőrzési pótlék lényegesen kevesebb, mint az az összeg, amit akkor állapít meg az adóhatóság, ha ott jönnek rá a hibára.
  - Egyéb feladata az adózónak legtöbbször nincs is, legföljebb akkor, ha a bevallás körül probléma támad.
  - A bevallást személyesen vagy postán lehet benyújtani. A személyes benyújtás hátránya, hogy esetleg várakozással jár, előnye viszont, hogy rögtön bizonyos ellenőrzésnek vetik alá, az esetleges formai hibákat kiszűrik, díjmentesen tanácsot adnak, segítenek a helyes kitöltésben. A postán küldéshez az APEH megcímzett borítékot küld, a feladás ingyenes, a feladószelvényt azonban el kell tenni, mert vita esetén ezzel bizonyítjuk, hogy kötelességünknek határidőre eleget tettünk.

Mi történik a bevallással az APEH-nél?

Minden bevallás kap egy kódszámot, és a továbbiakban az összes műveletet a törvényben szabályozott adatvédelem szem előtt tartásával végzik. A bevallásokról, egyéb, az adózással kapcsolatos iratokról a bevallón kívül csak a törvényben meghatározott hatóságok, személyek kaphatnak felvilágosítást, így például a bíróság, az ügyészség vagy az Állami Számvevőszék.

A feldolgozás során lehetőleg előre veszik azokat, akik pénzt igényelnek vissza, mert ha a visszafizetés – feltételezve, hogy jogos az igény – nem történik meg a beadástól számított 30 napon belül, akkor az APEH büntetőkamatot tartozik fizetni. Tehát nem engedheti meg magának a késedelmet.

A következő lépésben logikailag, a bevallott számok összefüggésében ellenőrzik a bevallás helyességét – például hogy a bevalló helyesen számította-e ki a bevallott jövedelemhez tartozó adót, megfelelő arányú kedvezményt érvényesített-e, jól adta-e össze vagy vonta ki a számokat. Kisebb alaki hibák esetén, ha ez az adókötelezettséget nem érinti, az APEH javít. Ha valamely hiba, vagy az

APEH más információja – például a kifizetőktől kötelezően beküldött adat – az adókötelezettséget érinti, akkor egyeztetnek az ügyféllel. Általában egyeztetett időpontot megbeszélve behívják – ha előre megadott időpontra hívják, akkor is kérheti a módosítást –, és kiegészítik, egyeztetik a szükséges adatokat. Az tehát nem történhet meg, hogy meglepetésszerűen magasabb adót állapítanak meg. Ez az eljárás csak „javítás”, tehát nem minősül a törvény által szabályozott, szigorúbb adóellenőrzésnek. Mindenesetre jó számolni azzal, hogy a személyi kifizetésekről, egyes más ügyletekről a kifizetők és más eljáró hatóságok adatot szolgáltatnak az APEH-nek, megteremtve ezzel a hatóságos ellenőrzés alapját.

Ha a bevallás rendben van, illetve rendbe tették, akkor lekönnyvelik.

Ha az APEH a bevallást problematikusnak tartja, akkor az átkerül az ellenőrzés területére, ahol „hivatalos” ellenőrzést kezdenek. Feltételezve, hogy ez csak keveseket érint, szabályait nem részletezzük. Ami fontos: az ellenőrzésről az adózót értesíteni kell, a megállapításokat írásba kell foglalni, azoknak alapjául szolgáló iratokba az adózó betekinthez, a megállapításokra észrevételt tehet, lehetősége van fellebbezésre, sőt az ellenőrzés megállapításainak bírósági megtámadására is.

Az adózási fegyelem közérdekűségéből következően az adóhatóság szankciókat alkalmazhat a mulasztókkal, félrevezetőkkal és nemfizetőkkal szemben. Ezek lehetnek pótlékok, bírságok és vállalkozások esetén bizonyos intézkedések, például foglalás.

Ugyanakkor számolni kell azzal, hogy az élet hozhat olyan helyzeteket, amelyekre a törvény nem készülhet fel. Előfordul a személyi körülmények hirtelen megromlása, természeti csapás, hasonló. Ilyenkor méltányosságból mód van fizetési halasztásra, részletfizetésre, vagy a pótlék, bírság – egészen kivételes esetben az adó – mérséklésére is.

A fogyasztás adói

Míg a személyi jövedelemadó a jövedelemhez igazodik, egy másik adónem a fogyasztást, pontosabban a fogyasztási célú vásárlást adóztatja. Ennek az az elvi alapja, hogy a közterhek viseléséhez mindenki járuljon hozzá fogyasztása arányában is – a méltányosság elve ebben is érvényesül, hiszen a jómódúak így többet, a szegények kevesebbet fizetnek.

A fogyasztás adóztatásának általános, az egész világon elterjedt módja az általános forgalmi adó. Emellett egyes cikkekre, melyeket a közfelfogás nem tekint feltétlen szükségeseknek, vagy úgy véli, hogy azoknak társadalmi kára is van (például dohányáru, alkoholos italok és

benzin), világszerte külön, sokszor igen magas adót vetnek ki. Ezeket jövedéki adónak nevezik.

Az általános forgalmi adó

A forgalmi adót a kereskedők és a szolgáltatók hozzáteszik az árhoz. A fogyasztót nem érdekli, hogy valójában mennyit fizet az áruért és mennyit adóként. Ez tehát számára közvetett adó: ő fizeti meg, de nem ő fizeti be.

Európa legtöbb országában, 1988 óta Magyarországon a forgalmi adózásnak egy sajátos módszere működik. Ez az, amit nyugaton „hozzáadottérték-adónak” (value added tax, Mehrwertsteuer) hívnak, de mi igyekeztünk érthetőbb elnevezésnél maradni: általános forgalmi adónak hívjuk. Ez az adózási technika számol azzal, hogy egy termék, amíg eljut a fogyasztóhoz, több termelési és eladási fázison megy keresztül. Ha minden fázisban egyszerűen csak hozzáadnák az adót az árhoz, akkor az adó halmozódna és az árat teljesen eltorzítaná. Nem lehetne tudni, végül is az ár mennyi adót tartalmaz. Ezért jobb, ha minden termelő és kereskedő csak akkora összeg után fizeti meg az adót, amennyivel ő növeli meg a termék értékét. Gyakorlati okokból ez úgy történik, hogy eladáskor felszámítja az adókulcs szerinti adót a teljes eladási érték után – de ebből levonhatja azt az adót, amit a neki szállítónak kifizetett, és csak a különbözetet fizeti be a költségvetésbe. Pontosabban az előző fázis után kifizetett ÁFA-t visszaigényli.

Nézzünk erre egy szemantikussá egyszerűsített példát. A gyapjútermelő 1000 forintot kér egy bála gyapjúért, ehhez hozzászámol 25 százalékos adót, és a bálát eladja 1250 forintért. A 250 forint ÁFA-t befizeti, az 1000 forint az ő bevétele. A fonalfeldolgozó is 1000 forintot szeretne kapni a munkájáért, ezért a fonalat eladja 2000 forint plusz 25 százalékos ÁFA, azaz 2500 forintért. Beszedett tehát 500 forint adót és visszaigényli a gyapjú vásárlásakor megfizetett 250 forintot, végül tehát ő is 250 forint áfát fizet. Maradva a számoknál, a szövetyártó 2500 forintért vásárol, és 3750 forintért ad el, befizet 750 forint áfát és visszaigényel 500 forintot, a ruhagyártó 3750 forintért vásárol és 5000 forintért ad el, befizet 1000 forint áfát és visszaigényel 750-et, végül a kereskedő az 5000 forintos árut 6250 forintért adja el, befizet 1250 forint áfát és visszaigényel 1000-et – az öt fázisban tehát minden közreműködő 1000-1000 forinttal növeli az áru értékét, és együttesen megfizetik az 5000 forint 25 százalékosát, 1250 forintot.

A rendszer előnye az átláthatóság (egyértelmű a teljes árban foglalt adó mértéke), és az sem hátrány, hogyha egy fázisban elcsalják az adót, az előző fázisokból akkor is befolyik legalább egy része a járó adónak.

Méltányos-e az általános forgalmi adó?

Ha fontos szempont, hogy a közteherviselés a fogyasztás nagyságához is igazodjék, akkor az ÁFA-t – más adókkal kiegészítve – méltányosnak tekinthetjük. Az azonban világos, hogy ezzel az alacsony jövedelműek fogyasztását hasonló mértékben adóztatják, mint a nagyjövedelműekét, amit a személyi jövedelemadónál igyekeznek elkerülni. Bizonyos lehetőségek azonban itt is vannak szociális szempontok érvényesítésére azzal, hogy az ÁFA kulcsa nem egységes. Magyarországon a következő módszereket alkalmazzák:

1. Egyes cikkek fogyasztásán nincs ÁFA (úgynevezett 0 kulcsos termék). Ezt úgy érik el, hogy amikor a termék végső, fogyasztási célú értékesítésére kerül sor, az eladó nulla ÁFA-t számol fel, és az összes előző fázisban fizetett ÁFA-t visszaigényli az államtól. Ez a rendszer érvényes a gyógyszerekre. Ha a fenti példát a gyógyszerekre alkalmazzuk, akkor az utolsó értékesítő – a patikus – 5000 forintot számláz, és nem 6250 forintot.
2. Vannak ÁFA-mentes termékek és szolgáltatások. Ebben az esetben a végső fogyasztónak nem számítanak fel áfát, de az előző fázisokban fizetett áfát nem lehet visszaigényelni. Tipikusan ez a helyzet az oktatási, egészségügyi, banki szolgáltatások esetén. Mivel e szolgáltatások anyagigénye általában alacsony, a végső árban nem magas (5-10 százalék) a forgalmiadó-tartalom.
3. Azokra a cikkekre, amelyekről feltételezhető, hogy az alacsony jövedelműek fogyasztásában nagyobb arányban szerepelnek, mint például az alapvető élelmiszerek, közműdíjak, kedvezményes áfakulcs – 12 százalék – vonatkozik. Az ilyen cikkek a vásárlásoknak körülbelül 40 százalékát teszik ki.
4. Végül az általános adókulccsal, 25 százalékkal adóznak mindazok a termékek, amelyek a fenti felsorolásból kimaradtak.

Összességében az ÁFA a vásárolt fogyasztást körülbelül 14 százalékkal terheli úgy, hogy a kedvezményes kulcs hatására a jómódúaknál kissé magasabb az arány.

Miért van szükség külön jövedéki adókra?

Mint erről már volt szó, jövedéki adó alá tipikusan a dohányárak, alkoholos italok és üzemanyagok esnek. (Magyarországon a kávé, a csokoládé, az ékszer és az arany is külön adót visel, de ez a kör szűkülőben van, áttérünk az Európai Unióban használatos körre.)

Korábban kizárólag bevételi szempontokkal indokolták a fogyasztási adót, magyarul a jól adóztatható cikkekből a társadalmi igazságosság sérelme nélkül magas állami bevételre lehetett szert tenni. Ma egyre inkább az ezek fogyasztásával járó negatívumokkal, társadalmi méretű károkkal érvelnek. A dohányzás, az alkoholizmus a társadalomnak rengetegbe kerül, az üzemanyagok a környezetet szennyezik. De az adóterhek nem igazodnak a vélt károk mértékéhez, sokkal fontosabb, hogy közvetettségük – a lakosság nem igazán érzi adó voltukat –, és a társadalmi támogatottság jó politikai szempont alkalmazásuk mellett. Magyarországon a fogyasztási adók jelentős bevételt hoznak, az államháztartás bevételeinek 10 százalékát teszik ki (a mennyiséget érzékelteti, hogy ennyit költ az állam összesen oktatásra és kultúrára).

A társadalmi biztonság ára: a társadalombiztosítási befizetések

Bár sokan sokallják az adót, de mégis inkább panaszkodnak a társadalombiztosítási járulék nagyságára, amely valóban a munkabér több mint 40 százalékát éri el. Ez valóban hatalmas összeg, ha azzal hasonlítjuk össze, hogy a sokat emlegetett SZJA átlagosan csak a jövedelmek 21 százalékát teszi ki. Mi a magas tb-kulcs oka?

Szólunk már arról, hogy a társadalombiztosítás egy kollektív kockázatkezelő intézmény, amely betegség és időskori keresetképtelenség esetére nyújt ellátást, jövedelmet. Ennek költségét aktív kereső korunkban teljesített befizetések adják. Ez a befizetés a járulék (hozzájárulás), amely az adóhoz hasonlóan kötelező, de az adótól abban mégis különbözik, hogy a befizetés ellenében közvetlen egyéni jogosultságokat szerzünk, például gyógykezelésre, táppénzre, nyugdíjra stb. E jogosultságainkat törvények határozzák meg, például azt, hogy hány évi és mekkora befizetés ellenében mekkora nyugdíj jár.

Első látásra a befizetési kötelezettség szinte megmagyarázhatatlan mértékű, hiszen a keresőkorúak többsége alig jár orvoshoz és nyugdíjat sem kap. De gondoljuk át a következőket: a kereső népesség az egész lakosságnak csak 35-40 százaléka. A befizetés tehát nem csak a befizető egészségügyi ellátását szolgálja, hanem gyermekei, szülei ellátását is, azaz közel háromszor annyi lakost, mint ahányan fizetnek. És éppen az akkor nem fizető gyermekek és idősek fejenkénti ellátási költsége többszöröse a virágkorukat élő keresőknek. Ha itt most valaki a befizetők és ellátottak közti igazságtalanságra gondolna, azok gondolják tovább, hogy persze a gyermekek és idősek sem „potyáznak”, csak éppen máskor fizetnek: fizettek már, vagy fognak fizetni.

A nyugdíjnál az a helyzet, hogy nem egészen 4 millió keresővel szemben mintegy 3 millió nyugdíjas, járadékos van – sajnos elég sok köztük a viszonylag fiatal rokkant –, és ez bizony magas járulékot igényel, még akkor is, ha az átlagnyugdíj nem is mondható magasnak.

Ha arra is gondolunk, hogy hosszabb távon az idősek aránya a népességből törvényszerűen növekszik, akkor a társadalombiztosításnak nyilván változnia kell. Nem azért, mert panaszkodunk a magas járulékra, hanem mert a magas járulék morális és gazdasági károkkal jár, például sokan kibújnak alóla és ezzel a becsületes fizetők terhét tovább növelik.

Meg is indult egy reform-folyamat, amelytől azt várjuk, hogy a tb-terhek csökkenthetők legyenek. 1999 óta a csökkenés már elég jelentős. Mire alapozható e tendencia, ha kizárjuk az ellátás leromlását? Két tényezőre. Az egyik a foglalkoztatottak számának növekedése és a fekete-munka visszaszorítása. A másik az önkéntes kiegészítő egészségügyi biztosítások elterjesztése a magasabb igények kielégítésére és a nyugdíjas korra történő – kötelező és önkéntes – megtakarítások elősegítése magán-nyugdíjpénztárak szervezésével. Ez ma már minden munkábalépő fiatal számára adottsággá vált.

Add meg a császárnak, ami a császáré

Talán ebben a rövid füzetben is sikerült bemutatni a legtöbbünket érintő adók célját, szükségességét és azokat a megfontolásokat, amelyek az adórendszert alakítják. És talán sikerült bemutatni, hogy az adózás mindnyájunk közös ügye. Nemcsak abban az értelemben, hogy ezen az úton teremődnek meg a nemzet jólétét és fejlődését szolgáló állam működésének feltételei, de abban is, hogy az adózó polgár és az adóhatóságok partnerek. A törvény rendelkezései persze kötelezettségekkel járnak, de ezek nemcsak az adózót, hanem az adóhatóságot is kötik. A törvény véd is. Véd az adóhatóság esetleges önkénye ellen is. Az ellenőrzésnek természetesen helye van – az adózás rendjéről szóló törvény részletesen szabályozza az ellenőr és az ellenőrzött jogait és kötelezettségeit –, de ez nem válhat oktalan zaklatássá, gyanúsítgatássá.

Még akkor sem, ha mindnyájan tudjuk, hogy létezik adócsalás is. Ami ellen az APEH a törvény eszközeivel jogosult és köteles fellépni. Azt azonban tudni kell, hogy önmagában a törvény kevés. Józan morális közfelfogásra is szükség van. Arra, hogy az adócsalót ne ügyesnek, még csak ne is ügyeskedőnek tartsuk, hanem annak, ami: csalónak, a közösség megkárosítójának. Ehhez csupán egy adat: ha mindenki becsületesen adózna, a szabályokat betartókra alapos becslés szerint 10-12 százalékkal kevesebb adó jutna. Ebből bárki kiszámolhatja, személy szerint

mennyivel is „támogatja” azokat, akik egyáltalán nem, vagy csak az indokoltnál kevesebbet fizetnek.

Igaz, az adómorált nem csak az emberek erkölcsi érzéke befolyásolja. Attól is függ, hogy a polgárok hogyan ítélik meg az államot. Az adózási kultúra elválaszthatatlan a kormányzás jellemzőitől, stílusától. Sarkosan fogalmazva: ki adna becsületből pénzt arra, hogy kidobják az ablakon, elherdálják?

Ha azonban valaki úgy érzi, nem jól használják fel az adóját, ne az adózást és az azt begyűjtő intézményt, az APEH-et hibáztassa. Hanem éljen állampolgári jogaival, keresse meg azokat a fórumokat – pártokat, civil szervezetek –, ahol bírálatát, javaslatait kifejtheti és érvényre juttathatja. És mikor helyi vagy országos képviselőket választ, tartsa szem előtt, mit tettek eddig, mit ígértnek a jövőre. Szavazatával döntsön saját adója felhasználásáról is.